

FACHLITERATUR
EDITION ROMIOSINI
ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ICGL12 | 12th INTERNATIONAL CONFERENCE
ON GREEK LINGUISTICS
16 – 19 SEPTEMBER 2015
FREIE UNIVERSITÄT BERLIN, CEMOG

Proceedings of the ICGL12

vol. 1

The International Conference on Greek Linguistics is a biennial meeting on the study and analysis of Greek (Ancient, Medieval and Modern), placing particular emphasis on the later stages of the language.

PROCEEDINGS OF THE ICGL12
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ ICGL12

**Thanasis Georgakopoulos, Theodossia-Soula Pavlidou, Miltos Pechlivanos,
Artemis Alexiadou, Jannis Androutsopoulos, Alexis Kalokairinos,
Stavros Skopeteas, Katerina Stathi (Eds.)**

**PROCEEDINGS OF THE 12TH INTERNATIONAL
CONFERENCE ON GREEK LINGUISTICS**

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ 12^{ΟΥ} ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ**

VOL. 1

© 2017 Edition Romiosini/CeMoG, Freie Universität Berlin. Alle Rechte vorbehalten.
Vertrieb und Gesamtherstellung: Epubli (www.epubli.de)
Satz und Layout: Rea Papamichail / Center für Digitale Systeme, Freie Universität Berlin
Gesetzt aus Minion Pro
Umschlaggestaltung: Thanasis Georgiou, Yorgos Konstantinou
Umschlagillustration: Yorgos Konstantinou

ISBN 978-3-946142-34-8
Printed in Germany

Online-Bibliothek der Edition Romiosini:
www.edition-romiosini.de

*Στη μνήμη του Gaberell Drachman (†10.9.2014)
και της Αγγελικής Μαλικούτη-Drachman (†4.5.2015)
για την τεράστια προσφορά τους στην ελληνική γλωσσολογία
και την αγάπη τους για την ελληνική γλώσσα*

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΕΚΔΟΤΩΝ

Το 12ο Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας (International Conference on Greek Linguistics/ICGL12) πραγματοποιήθηκε στο Κέντρο Νέου Ελληνισμού του Ελεύθερου Πανεπιστημίου του Βερολίνου (Centrum Modernes Griechenland, Freie Universität Berlin) στις 16-19 Σεπτεμβρίου 2015 με τη συμμετοχή περίπου τετρακοσίων συνέδρων απ' όλον τον κόσμο.

Την Επιστημονική Επιτροπή του ICGL12 στελέχωσαν οι Θανάσης Γεωργακόπουλος, Θεοδοσία-Σούλα Παυλίδου, Μίλτος Πεχλιβάνος, Άρτεμις Αλεξιάδου, Δώρα Αλεξοπούλου, Γιάννης Ανδρουτσόπουλος, Αμαλία Αρβανίτη, Σταύρος Ασημακόπουλος, Αλεξάνδρα Γεωργακοπούλου, Κλεάνθης Γκρώμαν, Σαβίνα Ιατρίδου, Mark Janse, Brian Joseph, Αλέξης Καλοκαιρινός, Ναπολέον Κάτσος, Ευαγγελία Κορδώνη, Αμαλία Μόζερ, Ελένη Μπουτουλούση, Κική Νικηφορίδου, Αγγελική Ράλλη, Άννα Ρούσου, Αθηνά Σιούπη, Σταύρος Σκοπετέας, Κατερίνα Στάθη, Μελίτα Σταύρου, Αρχόντω Τερζή, Νίνα Τοπιντζή, Ιάνθη Τσιμπλή και Σταυρούλα Τσιπλάκου.

Την Οργανωτική Επιτροπή του ICGL12 στελέχωσαν οι Θανάσης Γεωργακόπουλος, Αλέξης Καλοκαιρινός, Κώστας Κοσμάς, Θεοδοσία-Σούλα Παυλίδου και Μίλτος Πεχλιβάνος.

Οι δύο τόμοι των πρακτικών του συνεδρίου είναι προϊόν της εργασίας της Εκδοτικής Επιτροπής στην οποία συμμετείχαν οι Θανάσης Γεωργακόπουλος, Θεοδοσία-Σούλα Παυλίδου, Μίλτος Πεχλιβάνος, Άρτεμις Αλεξιάδου, Γιάννης Ανδρουτσόπουλος, Αλέξης Καλοκαιρινός, Σταύρος Σκοπετέας και Κατερίνα Στάθη.

Παρότι στο συνέδριο οι ανακοινώσεις είχαν ταξινομηθεί σύμφωνα με θεματικούς άξονες, τα κείμενα των ανακοινώσεων παρατίθενται σε αλφαβητική σειρά, σύμφωνα με το λατινικό αλφάβητο· εξαίρεση αποτελούν οι εναρκτήριες ομιλίες, οι οποίες βρίσκονται στην αρχή του πρώτου τόμου.

Η Οργανωτική Επιτροπή του ICGL12

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σημείωμα εκδοτών	7
Περιεχόμενα	9
Peter Mackridge: <i>Some literary representations of spoken Greek before nationalism(1750-1801)</i>	17
Μαρία Σηφιανού: <i>Η έννοια της ευγένειας στα Ελληνικά</i>	45
Σπυριδούλα Βαρλοκώστα: <i>Syntactic comprehension in aphasia and its relationship to working memory deficits</i>	75
Ευαγγελία Αχλάδη, Αγγελική Δούρη, Ευγενία Μαλικούτη & Χρυσάνθη Παρασχάκη-Μπαράν: <i>Γλωσσικά λάθη τουρκόφωνων μαθητών της Ελληνικής ως ξένης/δεύτερης γλώσσας: Ανάλυση και διδακτική αξιοποίηση</i>	109
Κατερίνα Αλεξανδρή: <i>Η μορφή και η σημασία της διαβάθμισης στα επίθετα που δηλώνουν χρώμα</i>	125
Eva Anastasi, Ageliki Logotheti, Stavri Panayiotou, Marilena Serafim & Charalambos Themistocleous: <i>A Study of Standard Modern Greek and Cypriot Greek Stop Consonants: Preliminary Findings</i>	141
Anna Anastassiadis-Symeonidis, Elisavet Kiourti & Maria Mitsiaki: <i>Inflectional Morphology at the service of Lexicography: ΚΟΜΟΛεξ, A Cypriot Morphological Dictionary</i>	157

Γεωργία Ανδρέου & Ματίνα Τασιούδη: <i>Η ανάπτυξη του λεξιλογίου σε παιδιά με Σύνδρομο Απνοιών στον Ύπνο</i>	175
Ανθούλα- Ελευθερία Ανδρεσάκη: <i>Γατρικές μεταφορές στον δημοσιογραφικό λόγο της κρίσης: Η οπτική γωνία των Γερμανών</i>	187
Μαρία Ανδριά: <i>Προσεγγίζοντας θέματα Διαγλωσσικής Επίδρασης μέσα από το πλαίσιο της Γνωσιακής Γλωσσολογίας: ένα παράδειγμα από την κατάκτηση της Ελληνικής ως L2</i>	199
Spyros Armotistis & Kakia Petinou: <i>Mastering word-initial syllable onsets by Cypriot Greek toddlers with and without early language delay</i>	215
Julia Bacskai-Atkari: <i>Ambiguity and the Internal Structure of Comparative Complements in Greek</i>	231
Costas Canakis: <i>Talking about same-sex parenthood in contemporary Greece: Dynamic categorization and indexicality</i>	243
Michael Chiou: <i>The pragmatics of future tense in Greek</i>	257
Maria Chondrogianni: <i>The Pragmatics of the Modern Greek Segmental Markers</i>	269
Katerina Christopoulou, George J. Xydopoulos & Anastasios Tsangalidis: <i>Grammatical gender and offensiveness in Modern Greek slang vocabulary</i>	291
Aggeliki Fotopoulou, Vasiliki Foufi, Tita Kyriacopoulou & Claude Martineau: <i>Extraction of complex text segments in Modern Greek</i>	307
Αγγελική Φωτοπούλου & Βούλα Γιούλη: <i>Από την «Έκφραση» στο «Πολύτροπο»: σχεδιασμός και οργάνωση ενός εννοιολογικού λεξικού</i>	327
Marianthi Georgalidou, Sofia Lampropoulou, Maria Gasouka, Apostolos Kostas & Xanthippi Foulidi: <i>“Learn grammar”: Sexist language and ideology in a corpus of Greek Public Documents</i>	341
Maria Giagkou, Giorgos Fragkakis, Dimitris Pappas & Harris Papageorgiou: <i>Feature extraction and analysis in Greek L2 texts in view of automatic labeling for proficiency levels</i>	357

Dionysis Goutsos, Georgia Fragaki, Irene Florou, Vasiliki Kakousi & Paraskevi Savvidou: <i>The Diachronic Corpus of Greek of the 20th century: Design and compilation</i>	369
Kleanthes K. Grohmann & Maria Kambanaros: <i>Bilectalism, Comparative Bilingualism, and the Gradience of Multilingualism: A View from Cyprus</i>	383
Günther S. Henrich: „Γεωγραφία νεωτερική“ στο Λίβιστρος και Ροδάμνη: μετατόπιση ονομάτων βαλτικών χωρών προς την Ανατολή;.....	397
Noriyo Hoozawa-Arkenau & Christos Karvounis: <i>Vergleichende Diglossie - Aspekte im Japanischen und Neugriechischen: Veritäten - Interferenz</i>	405
Μαρία Ιακώβου, Ηριάννα Βασιλειάδη-Λιναρδάκη, Φλώρα Βλάχου, Όλγα Δήμα, Μαρία Καββαδία, Τατιάνα Κατσίνα, Μαρίνα Κουτσομπού, Σοφία-Νεφέλη Κύτρου, Χριστίνα Κωστάκου, Φρόσω Παππά & Σταυριαλένα Περρέα: <i>ΣΕΠΙΜΕ2: Μια καινούρια πηγή αναφοράς για την Ελληνική ως Γ2</i>	419
Μαρία Ιακώβου & Θωμαΐς Ρουσουλιώτη: <i>Βασικές αρχές σχεδιασμού και ανάπτυξης του νέου μοντέλου αναλυτικών προγραμμάτων για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας</i>	433
Μαρία Καμηλάκη: «Μαζί μου ασχολείσαι, πόσο μαλάκας είσαι!»: Λέξεις-ταμπού και κοινωνιογλωσσικές ταυτότητες στο σύγχρονο ελληνόφωνο τραγούδι.....	449
Μαρία Καμηλάκη, Γεωργία Κατσούδα & Μαρία Βραχιονίδου: <i>Η εννοιολογική μεταφορά σε λέξεις-ταμπού της ΝΕΚ και των νεοελληνικών διαλέκτων</i>	465
Eleni Karantzola, Georgios Mikros & Anastassios Papaioannou: <i>Lexico-grammatical variation and stylometric profile of autograph texts in Early Modern Greek</i>	479
Sviatlana Karpava, Maria Kambanaros & Kleanthes K. Grohmann: <i>Narrative Abilities: MAINing Russian–Greek Bilingual Children in Cyprus</i>	493
Χρήστος Καρβούνης: <i>Γλωσσικός εξαρχαϊσμός και «ιδεολογική» νόρμα: Ζητήματα γλωσσικής διαχείρισης στη νέα ελληνική</i>	507

Demetra Katis & Kiki Nikiforidou: <i>Spatial prepositions in early child Greek: Implications for acquisition, polysemy and historical change</i>	525
Γεωργία Κατσούδα: <i>Το επίθημα -ούνα στη ΝΕΚ και στις νεοελληνικές διαλέκτους και ιδιώματα</i>	539
George Kotzoglou: <i>Sub-extraction from subjects in Greek: Its existence, its locus and an open issue</i>	555
Veranna Kyprioti: <i>Narrative, identity and age: the case of the bilingual in Greek and Turkish Muslim community of Rhodes, Greece</i>	571
Χριστίνα Λύκου: <i>Η Ελλάδα στην Ευρώπη της κρίσης: Αναπαραστάσεις στον ελληνικό δημοσιογραφικό λόγο</i>	583
Nikos Liosis: <i>Systems in disruption: Propontis Tsakonian</i>	599
Katerina Magdou, Sam Featherston: <i>Resumptive Pronouns can be more acceptable than gaps: Experimental evidence from Greek</i>	613
Maria Margarita Makri: <i>Opos identity comparatives in Greek: an experimental investigation</i>	629
2ος Τόμος	
Περιεχόμενα	651
Vasiliki Makri: <i>Gender assignment to Romance loans in Katoitaliótika: a case study of contact morphology</i>	659
Evgenia Malikouti: <i>Usage Labels of Turkish Loanwords in three Modern Greek Dictionaries</i>	675
Persephone Mamoukari & Penelope Kambakis-Vougiouklis: <i>Frequency and Effectiveness of Strategy Use in SILL questionnaire using an Innovative Electronic Application</i>	693

Georgia Maniati, Voula Gotsoulia & Stella Markantonatou: <i>Contrasting the Conceptual Lexicon of ILSP (CL-ILSP) with major lexicographic examples</i>	709
Γεώργιος Μαρκόπουλος & Αθανάσιος Καρασίμος: <i>Πολυεπίπεδη επισημείωση του Ελληνικού Σώματος Κειμένων Αφασικού Λόγου</i>	725
Πωλίνα Μεσηνιώτη, Κατερίνα Πούλιου & Χριστόφορος Σουγανίδης: <i>Μορφοσυντακτικά λάθη μαθητών Τάξεων Υποδοχής που διδάσκονται την Ελληνική ως Γ2</i>	741
Stamatia Michalopoulou: <i>Third Language Acquisition. The Pro-Drop-Parameter in the Interlanguage of Greek students of German</i>	759
Vicky Nanousi & Arhonto Terzi: <i>Non-canonical sentences in agrammatism: the case of Greek passives</i>	773
Καλομοίρα Νικολού, Μαρία Ξεφτέρη & Νίτσα Παραχεράκη: <i>Το φαινόμενο της σύνθεσης λέξεων στην κυκλαδοκρητική διαλεκτική ομάδα</i>	789
Ελένη Παπαδάμου & Δώρας Κ. Κυριαζής: <i>Μορφές διαβαθμιστικής αναδίπλωσης στην ελληνική και στις άλλες βαλκανικές γλώσσες</i>	807
Γεράσιμος Σοφοκλής Παπαδόπουλος: <i>Το δίπολο «Εμείς και οι Άλλοι» σε σχόλια αναγνωστών της Lifo σχετικά με τη Χρυσή Αυγή</i>	823
Ελένη Παπαδοπούλου: <i>Η συνδυαστικότητα υποκοριστικών επιθημάτων με β' συνθετικό το επίθημα -άκι στον διαλεκτικό λόγο</i>	839
Στέλιος Πιπερίδης, Πένυ Λαμπροπούλου & Μαρία Γαβριηλίδου: <i>clarin:el. Υποδομή τεκμηρίωσης, διαμοιρασμού και επεξεργασίας γλωσσικών δεδομένων</i>	851
Maria Pontiki: <i>Opinion Mining and Target Extraction in Greek Review Texts</i>	871
Anna Roussou: <i>The duality of mīpos</i>	885

Stathis Selimis & Demetra Katis: <i>Reference to static space in Greek: A cross-linguistic and developmental perspective of poster descriptions</i>	897
Evi Sifaki & George Tsoulas: <i>XP-V orders in Greek</i>	911
Konstantinos Sipitanos: <i>On desiderative constructions in Naousa dialect</i>	923
Eleni Staraki: <i>Future in Greek: A Degree Expression</i>	935
Χριστίνα Τακούδα & Ευανθία Παπαευθυμίου: <i>Συγκριτικές διδακτικές πρακτικές στη διδασκαλία της ελληνικής ως Γ2: από την κριτική παρατήρηση στην αναπλαισίωση</i>	945
Alexandros Tantos, Giorgos Chatzioannidis, Katerina Lykou, Meropi Papatheohari, Antonia Samara & Kostas Vlachos: <i>Corpus C58 and the interface between intra- and inter-sentential linguistic information</i>	961
Arhonto Terzi & Vina Tsakali: <i>The contribution of Greek SE in the development of locatives</i>	977
Paraskevi Thomou: <i>Conceptual and lexical aspects influencing metaphor realization in Modern Greek</i>	993
Nina Topintzi & Stuart Davis: <i>Features and Asymmetries of Edge Geminates</i>	1007
Liana Tronci: <i>At the lexicon-syntax interface Ancient Greek constructions with ἔχειν and psychological nouns</i>	1021
Βίλλυ Τσάκωνα: <i>«Δημοκρατία είναι 4 λύκοι και 1 πρόβατο να ψηφίζουν για φαγητό»:Αναλύοντας τα ανέκδοτα για τους/τις πολιτικούς στην οικονομική κρίση</i>	1035
Ειρήνη Τσαμαδοῦ- Jacobberger & Μαρία Ζέρβα: <i>Εκμάθηση ελληνικών στο Πανεπιστήμιο Στρασβούργου: κίνητρα και αναπαραστάσεις</i> ...	1051
Stavroula Tsiplakou & Spyros Armostis: <i>Do dialect variants (mis)behave? Evidence from the Cypriot Greek koine</i>	1065
Αγγελική Τσόκογλου & Σύλα Κλειδή: <i>Συζητώντας τις δομές σε -οντας</i>	1077

Αλεξιάννα Τσότσου:	
<i>Η μεθοδολογική προσέγγιση της εικόνας της Γερμανίας στις ελληνικές εφημερίδες</i>	1095
Anastasia Tzilinis:	
<i>Begründendes Handeln im neugriechischen Wissenschaftlichen Artikel: Die Situierung des eigenen Beitrags im Forschungszusammenhang.....</i>	1109
Κυριακούλα Τζωρτζάτου, Αργύρης Αρχάκης, Άννα Ιορδανίδου & Γιώργος Ι. Ευδόπουλος:	
<i>Στάσεις απέναντι στην ορθογραφία της Κοινής Νέας Ελληνικής: Ζητήματα ερευνητικού σχεδιασμού</i>	1123
Nicole Vassalou, Dimitris Papazachariou & Mark Janse:	
<i>The Vowel System of Mišótika Cappadocian</i>	1139
Marina Vassiliou, Angelos Georganas, Prokopis Prokopidis & Haris Papageorgiou:	
<i>Co-referring or not co-referring? Answer the question!.....</i>	1155
Jeroen Vis:	
<i>The acquisition of Ancient Greek vocabulary.....</i>	1171
Christos Vlachos:	
<i>Mod(aliti)es of lifting wh-questions.....</i>	1187
Ευαγγελία Βλάχου & Κατερίνα Φραντζή:	
<i>Μελέτη της χρήσης των ποσοδεικτών λίγο-λιγάκι σε κείμενα πολιτικού λόγου</i>	1201
Madeleine Voga:	
<i>Τι μας διδάσκουν τα ρήματα της ΝΕ σχετικά με την επεξεργασία της μορφολογίας.....</i>	1213
Werner Voigt:	
<i>«Σεληνάκι μου λαμπρό, φέγγε μου να περπατώ ...» oder: warum es in dem bekannten Lied nicht so, sondern eben φεγγαράκι heißt und ngr. φεγγάρι</i>	1227
Μαρία Βραχιονίδου:	
<i>Υποκοριστικά επιρρήματα σε νεοελληνικές διαλέκτους και ιδιώματα</i>	1241
Jeroen van de Weijer & Marina Tzakosta:	
<i>The Status of *Complex in Greek.....</i>	1259
Theodoros Xioufis:	
<i>The pattern of the metaphor within metonymy in the figurative language of romantic love in modern Greek.....</i>	1275

Η ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΒΑΘΜΙΣΗΣ ΣΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ ΠΟΥ ΔΗΛΩΝΟΥΝ ΧΡΩΜΑ

Κατερίνα Αλεξανδρή
Σχολείο Νέας Ελληνικής Γλώσσας, ΑΠΘ
aikaalex@smg.auth.gr

Abstract

This paper examines the phenomenon of morphological and semantic gradation of color adjectives in Modern Greek (MG), in order to cover the gap in the research field of MG colors about whether colors accept gradation or not.

We notice that while from an ontological perspective the color adjectives seem to be entities that indicate a range that allows the gradation, in their combination with expressions denoting gradation or intensification exactly the opposite is true, as only in very specific cases color adjectives accept expressions that indicate the degree.

Λέξεις-κλειδιά: διαβάθμιση, χρωματικά επίθετα, μορφολογία, σημασιολογία

1. Εισαγωγή

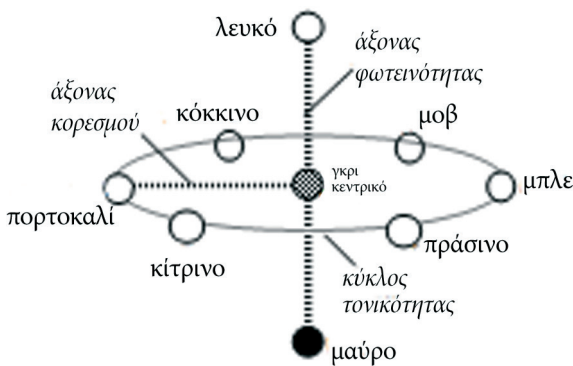
Η εργασία αυτή εξετάζει το φαινόμενο της διαβάθμισης των επιθέτων που δηλώνουν χρώμα στη νέα ελληνική (ΝΕ), σε επίπεδο μορφολογίας και σημασιολογίας, στην προσπάθεια να καλύψει το κενό που υπάρχει στο ερευνητικό πεδίο των χρωμάτων της ΝΕ σχετικά με το κατά πόσο τα χρώματα επιδέχονται διαβάθμιση.

Για να μπορέσουμε να απαντήσουμε σε ερωτήματα που αφορούν τη διαβάθμιση των χρωμάτων, θα πρέπει να εξετάσουμε πρώτα πώς είναι οργανωμένο το σύστημά τους.

Η ταξινόμηση του συνόλου των χρωμάτων δεν είναι δυνατή παρά μόνο σε ένα τρισδιάστατο σύστημα, που λαμβάνει υπόψη του τρεις παραμέτρους: την *τονικότητα*, τη *φωτεινότητα* και τον *κορεσμό*. Πιο αναλυτικά:¹

- Η *τονικότητα* (ή *απόχρωση*) ορίζεται ως η χρωματική κατηγοριοποίηση ενός τόνου, λ.χ. *κόκκινο*, *ροζ* κτλ. και οφείλεται στο μήκος κύματος της ακτινοβολίας που διεγείρει τα οπτικά νεύρα.
- Η παράμετρος της *φωτεινότητας* (ή *έντασης*) καθορίζει το επίπεδο του φωτός που σχετίζεται με έναν τόνο: *ανοιχτό*, *μέτριο*, *σκούρο* κτλ. Κατά τη βαθμιαία ελάττωση της φωτεινότητας, τα διάφορα χρώματα δεν εξαφανίζονται ταυτόχρονα αλλά το ένα μετά το άλλο.
- Η παράμετρος του *κορεσμού* αντιστοιχεί χρωματομετρικά στην εξέλιξη του βαθμού χρωματικής καθαρότητας ενός χρώματος (όσο το δυνατόν ελάχιστη περιεκτικότητα σε λευκό φως, π.χ. το *κόκκινο* είναι πιο κορεσμένο από το *ροζ*) ή στη θέση του πάνω στον τρισδιάστατο χώρο.

Οι παραπάνω παράμετροι μπορούν να απεικονιστούν στο σχήμα 1 (Mollard 2000), όπου η κάθετη γραμμή αποτελεί τον άξονα της φωτεινότητας (κλίμακα του γκρι), η οριζόντια γραμμή τον άξονα κορεσμού και ο οριζόντιος κύκλος τον κύκλο της τονικότητας. Έχει τη μορφή ενός διπλού συμμετρικού κώνου με το *λευκό* να είναι στην κορυφή και το *μαύρο* στη βάση.

Σχήμα 1 | Το τρισδιάστατο σύστημα των χρωμάτων

1 Βλ. και Saunders & Van Brakel (1997), Αλεξανδρή (2010, 2009).

2. Συλλογή του υλικού - μεθοδολογία

Η έρευνά μας στηρίχτηκε σε μια βάση δεδομένων που αποτελείται από περισσότερους από 2000 χρωματικούς όρους, απλούς, παράγωγους και σύνθετους, από παγιωμένες χρωματικές εκφράσεις και παραδείγματα. Το υλικό αυτό αποτελείται από δύο τμήματα: το ένα είναι αποτέλεσμα της αποδελτίωσης μεταγλωσσικών κειμένων (λεξικά) και το άλλο της αποδελτίωσης γλωσσικών κειμένων, δηλαδή μελέτη χρωματικών καταλόγων εικαστικών τεχνών, μόδας, κρασιών, κομμωτικής, βαφών κτλ. (Αλεξανδρή 2014).

3. Μορφολογία

Σε μορφολογικό επίπεδο, διαπιστώνουμε ότι η νέα ελληνική διαθέτει ποικίλους τρόπους για τη δήλωση της διαβάθμισης.

3.1 Επίθετα-τροποποιητές

Παρατηρούμε ότι εκτός από τα επίθετα που δηλώνουν χρώμα (ΕΔΧ) που συνδέονται με την τονικότητα των χρωμάτων, υπάρχουν και τα επίθετα που φέρουν αποχρώσεις που συνδέονται με τη φωτεινότητα, τον κορεσμό, τη λάμψη κτλ., τα οποία ονομάζουμε τροποποιητές (ΕΔΧ_{τροπ}) και τα οποία διακρίνονται σε δύο σημαντικές κατηγορίες (Molinier 2001):

Α) Τα κλασικά ΕΔΧ_{τροπ}, όπως *θαμπό, ματ, λαμπερό*. Μια μεγάλη κατηγορία των κλασικών ΕΔΧ_{τροπ} είναι οι *άμεσοι τροποποιητές (ανοιχτό, έντονο, σκούρο)*, οι οποίοι μας πληροφορούν για τη φωτεινότητα και τον κορεσμό, ενώ οι υπόλοιποι είναι οι *έμμεσοι τροποποιητές*, που αναφέρονται στην όψη, την ένταση, τον βαθμό φωτεινότητας ή κορεσμού του χρώματος και συνήθως συνοδεύονται από συνυποδηλώσεις θετικές ή αρνητικές, π.χ. *τρυφερό, κραυγαλέο, παλιακό, σκοτωμένο, φανταχτερό*, ή ακόμη και πολιτισμικές, π.χ. *βουλγάρικα χρώματα, χρώματα φαραώ*.

Β) Τα παράγωγα ΕΔΧ_{τροπ} που σχηματίζονται με επιθηματοποίηση σε μια βάση ονομάτων που δηλώνουν χρώμα (ΟΔΧ) (*κοκκινωπός, μαυριδερός* κτλ.), τα οποία ονομάζονται προσεγγιστικά. Πρόκειται για επιθήματα που «*τείνουν προς, μοιάζουν με*» ή «*προέρχονται από, μοιάζουν με*» και δεν προσδιορίζουν μια συγκεκριμένη απόχρωση

αλλά μετριάζουν ως ένα βαθμό το χρώμα της βάσης. Τα επιθήματα που σχηματίζουν προσεγγιστικά $E\Delta X^2$ είναι:

- -*ωπός*, -*ωπή*, -*ωπό*: *κοκκιν-ωπός*, *γριζ-ωπός* κτλ.
- -*ων*, -*ουσα*, -*ον*: *λαμπυρίζ-ων*, *φωσφορίζ-ων*,
- -*έ*: *περλ-έ*, *πλατιν-έ*
- -*ουλί* (σπν. -*ουλής*, δεν σχημ. θηλ.): *κρασ-ουλί*, *ροζ-ουλί*
- -*ιδερός*: *μαυρ-ιδερός*, *ασπρ-ιδερός*
- -*ούλης*, -*ούλα*, -*ούλι* (παιχν.): *ασπρ-ούλα*, *γκριζούλης*

3.2 Επιτακτικά προθήματα

Τα κύρια επιτακτικά προθήματα για τον σχηματισμό χρωματικών επιθέτων είναι:

- το επιτακτικό/εμφατικό $\xi(\epsilon)$ -: χρησιμοποιείται μόνο με το επίθετο *ασπρουλιάρης* και δηλώνει τον μεγάλο βαθμό στον άξονα της φωτεινότητας, το ξεθωριασμένο: *ξασπρουλιάρης*
- η πρόθεση *υπερ*-: χρησιμοποιείται για να δηλώσει τη μεγάλη ποσότητα ή την υπέρβαση ενός ορίου: *υπέρλευκος*, *υπερκόκκινος*
- η πρόθεση *υπο*-: χρησιμοποιείται για τη δήλωση της μικρής ποσότητας: *υπόλευκος*, *υπόξανθος*
- η πρόθεση *κατα*⁻³: χρησιμοποιείται για τη δήλωση της ποσότητας/ έντασης: *κατακόκκινος* ‘έντονα κόκκινος’, *καταπράσιнос*

2 Υπάρχει και το προσεγγιστικό επίθημα -*άκι*, που παράγει μόνο ουσιαστικά που δηλώνουν χρώμα: *κοκκιν-άκι*, *ροζ-άκι* και το επίθημα -(*ιζ*)*έ* (*μεταλιζέ*, *φωσφορίζέ*), το οποίο δεν είναι επίθημα της νέας ελληνικής και απαντά μόνο σε δάνεια.

3 Το *κατά*- συνδυάζεται πολύ συχνά με χρωματικούς όρους, οι οποίοι επιτρέπουν συνήθως δύο αναγνώσεις, μία ποιοτική και μία ποσοτική (Kennedy & Mc Nally 2009, από Γαβριηλίδου 2013). Η ποιοτική ανάγνωση σχετίζεται με τα φυσικά χαρακτηριστικά του χρώματος (απόχρωση, φωτεινότητα, κορεσμός), ενώ η ποσοτική με το πόσο μέρος από ένα αντικείμενο έχει ένα συγκεκριμένο χρώμα. Όταν το *κατά*- συνδυάζεται με χρώματα, δεν προσδιορίζει την ποσοτική διάσταση αλλά την ποιοτική. Πιο συγκεκριμένα, στο παράδειγμα (α):

(α) *Το λιβάδι ήταν καταπράσινο*

το *κατά*- ‘υπολογίζει’ το κατά πόσο το επίθετο *πράσιнос* πλησιάζει τον πρωτοτυπικό πυρήνα αυτού που αντιλαμβανόμαστε ως πράσινο και όχι το πόσο μέρος από το λιβάδι είναι πράσινο. Μάλιστα δηλώνει ότι το πράσινο του λιβαδιού ταυτίζεται απόλυτα με το πρωτοτυπικό πράσινο.

Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε επομένως ότι η κλίμακα που χρησιμοποιεί το επίθετο *πράσιнос* στη συγκεκριμένη ποιοτική ερμηνεία, αλλά και άλλοι χρωματικοί όροι που συνδυάζονται με το *κατά*, διαθέτουν ένα ανώτατο όριο το οποίο αντιστοιχεί με την απόλυτη ταύτιση με τον πρωτοτυπικό πυρήνα του εκάστοτε χρώματος. Το ότι επίθετα που δηλώνουν χρωματικούς όρους στην ποιοτική τους ανάλυ-

- το λεξικό πρόθημα **θεο**⁻⁴: χρησιμοποιείται για να δηλώσει ότι το χρώμα υπάρχει σε πολύ μεγάλο βαθμό, συχνά με αρνητική χροιά: *θεοκόκκινος, θεόλευκος*
- το λεξικό πρόθημα **παν**⁻⁵: χρησιμοποιείται για να δηλώσει ότι το χρώμα υπάρχει σε πολύ μεγάλο βαθμό: *πανκίτρινος, πάλλευκος*
- το λεξικό πρόθημα **ψιλο**⁻: χρησιμοποιείται για να δηλώσει ότι το χρώμα υπάρχει σε μικρό βαθμό ή κατά προσέγγιση (σχεδόν): *ψιλοκόκκινος, ψιλοκίτρινος*
- το λεξικό πρόθημα **ημι**⁻: χρησιμοποιείται για τη δήλωση της μικρής ποσότητας: *ημίλευκος*
- το λεξικό πρόθημα **ολο**⁻⁶: χρησιμοποιείται για τη δήλωση της μεγάλης ποσότητας, με θετική χροιά: *ολόλευκος, ολοπράσινος* αλλά **ολοχλωμος, *ολοσταχτής*. Συγκεκριμένα, στη φράση *ολόλευκα λευκά*: α) όταν αναφέρεται στην ιδιότητα [+χρώμα], σημαίνει ότι είναι πιο λευκά από τα κοινά λευκά, καθώς το λευκό είναι το χαρακτηριστικό χρώμα τους, και β) όταν αναφέρεται στην κατηγορία *λευκά* (είδη σπιτιού: σεντόνια, πετσέτες κτλ.), τότε έχει το σημασιολογικό χαρακτηριστικό [-χρώμα]. Στην περίπτωση αυτή, κατά τις Delvenroudi & Vassilaki (1999: 165) χάνει την περιγραφική του ουδετερότητα και δηλώνει μια αξιολόγηση του υποκειμένου που κρίνει ότι το περιγραφόμενο αντικείμενο διαθέτει αποκλειστικά μια καλή ιδιότητα, εν προκειμένω αυτή της ‘καθαρότητας’.

3.3 Επιρρήματα

Τα ποσοτικά επιρρήματα που δηλώνουν το βαθμό ή την επίταση (*πολύ, λίγο, αρκετά, υπερβολικά, εντελώς, τρελά, απίστευτα, τόσο* κτλ.) μπορούν να λειτουργήσουν ως τροποποιητές διαβάθμισης. Ενώ τα διαβαθμίσιμα επίθετα δηλώνουν σχέσεις ανάμε-

ση προϋποθέτουν ένα ανώτατο όριο επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι μπορούν να συνδυαστούν με τροποποιητές που δηλώνουν ολότητα (Γαβριηλίδου 2013: 77).

- 4 Η Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (2008: 109) γράφει σχετικά με το εν λόγω επίθημα ότι «στην πλειονότητά τους τα επίθετα που χρησιμεύουν ως βάση αντιπροσωπεύουν μια ιδιότητα που βρίσκεται έξω από τη βιολογική νόρμα της ανθρώπινης φύσης», ενώ η Γαβριηλίδου (2013: 80) σημειώνει ότι το *θεο*- δείχνει συστηματική προτίμηση προς απόλυτα επίθετα με κατώτατο όριο (που εκφράζουν αρνητικές ιδιότητες).
- 5 Λειτουργεί ως τροποποιητής ολότητας δηλώνοντας ταύτιση με τον ανώτατο βαθμό μιας ιδιότητας (Γαβριηλίδου 2013: 87).
- 6 Προσδιορίζει την ποσοτική διάσταση του χρώματος. Δηλώνει πόσο μέρος από ένα αντικείμενο έχει ένα συγκεκριμένο χρώμα. Ένα ολοκόκκινο φόρεμα δεν είναι ένα φόρεμα που το χρώμα του ταυτίζεται με αυτό που πρωτοτυπικά θεωρούμε κόκκινο, αλλά ένα φόρεμα που είναι αποκλειστικά κόκκινου χρώματος. Μία τέτοια ανάγνωση προϋποθέτει εντελώς κλειστές κλίμακες: ένα αντικείμενο είτε είναι εξολοκλήρου κόκκινο είτε όχι (Γαβριηλίδου 2013: 79).

σα σε υποκείμενα και βαθμούς, οι τροποποιητές διαβάθμισης δηλώνουν συναρτήσεις ανάμεσα σε επιθετικές σημασίες και ιδιότητες των υποκειμένων (Γαβριηλίδου 2013: 98-99). Οι τροποποιητές αυτοί μπορούν να ιεραρχηθούν με βάση την κλίμακα της έντασής τους, από το πιο αδύναμο (ελάχιστα, λίγο) στο πιο δυνατό (υπερβολικά, εντελώς κτλ.).

3.4 Συγκριτικός και υπερθετικός βαθμός

Τα επιθήματα συγκριτικού και υπερθετικού βαθμού: *-ότερος/-ότατος*. Βεβαίως, τα ΕΔΧ έχουν γενικά την ιδιαιτερότητα να μην προτιμούν το μονολεκτικό σχηματισμό του συγκριτικού και υπερθετικού βαθμού. Επιλέγουν κυρίως τους περιφραστικούς τύπους *πιο+ΕΔΧ* και *ο πιο+ΕΔΧ*.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ: *πιο πράσινος* (?πρασινότερος)

ΣΧΕΤΙΚΟΣ ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ: *ο πιο πράσινος* (από όλους)

ΑΠΟΛΥΤΟΣ ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ: *?πρασινότατος*

Όπως παρατηρεί η Χειλά-Μαρκοπούλου (1986: 203-204), κριτήριο για τον σχηματισμό των μονολεκτικών ή περιφραστικών συγκριτικών φαίνεται να αποτελεί ο [+λόγιος] ή [-λόγιος] ως προς τη χρήση χαρακτήρας των επιθέτων. Έτσι, ένα [-λόγιο] επίθετο σχηματίζει περιφραστικά τα συγκριτικά του: *πιο άσπρος*, *πιο μαύρος*, ενώ ο μονολεκτικός τύπος δεν είναι αποδεκτός **ασπρότερος*, **μαυρότερος*. Αντίθετα, το [+λόγιο] ως προς τη χρήση επιθέτων σχηματίζει μονολεκτικά συγκριτικά: *λευκότερος*, *μελανότερος*, ενώ είναι αποδεκτά και τα περιφραστικά: *πιο λευκός*, *πιο μελανός*.

Στον απόλυτο υπερθετικό βαθμό της παραδοσιακής γραμματικής, που μόλις αναφέραμε, θεωρούμε ότι αντιστοιχεί και η κατηγορία ΕΔΧ που μελέτησε ο G. Gross (1986), όπως φαίνεται στο παράδειγμα (1):

(1) *Η Ελένη βρίσκεται σε μαύρη στενοχώρια*

Τα επίθετα αυτά παραφράζονται με τη φράση *πάρα πολύ* + Ε (π.χ. *μεγάλος/η/ο*):

(2) *Η Ελένη βρίσκεται σε πάρα πολύ μεγάλη στενοχώρια*

Αυτή η κατηγορία των επιθέτων είναι πολύ περιορισμένη αριθμητικά. Στα δεδομένα μας συναντάμε τους ακόλουθους όρους:

κόκκινος (π.χ. θυμός, ντροπή), π.χ. έγινε κόκκινος από την ντροπή = ντράπηκε πολύ)

μαύρος (π.χ. καημός, δάκρυ, π.χ. έριξε μαύρο δάκρυ = έκλαψε πολύ)

μπλε μαρέν (ξύλο: τον έκανε μπλε μαρέν στο ξύλο = τον έδειρε πολύ)

πράσινος (ζήλια, κακία π.χ. έγινε πράσινος από τη ζήλια του = ζήλεψε πολύ)

χιονάτος (δέρμα = πολύ λευκό)

χρυσός (παιδί/ άνθρωπος = πολύ καλό(ς), χέρια = πολύ ικανά)

Τα επίθετα αυτά, κατά τον G. Gross (1986), δεν σχηματίζουν σύνθετο ουσιαστικό με το ουσιαστικό που προσδιορίζουν. Η διαφορά τους με τα πολυλεκτικά σύνθετα ουσιαστικά έγκειται στο ότι τα τελευταία δεν έχουν επιτακτική ερμηνεία, π.χ. *μαύρο χιούμορ*, αφού το ΕΔΧ χρησιμοποιείται στο παρόν πλαίσιο με χρωματική αξία [-χρώμα].

Βέβαια, όπως ήδη αναφέρθηκε, η γλωσσική παγίωση δεν αποκλείει την έκφραση της επίτασης. Υπάρχουν παγιωμένες εκφράσεις που λειτουργούν ως τροποποιητές διαβάθμισης που γίνονται το όχημα έκφρασης μεγάλου βαθμού, όπως φαίνεται στα παραδείγματα (3) και (4):

(3) *Άσπρος σαν το χιόνι*

(4) *Χύνω μαύρο δάκρυ*

Η έκφραση *σαν το χιόνι* επιτείνει τη λευκότητα, ενώ η έκφραση *μαύρο δάκρυ* επιτείνει τη λύπη.

3.5 Στερεότυπες παρομοιώσεις

Παρομοιώσεις που δηλώνουν τη διαβάθμιση, την επίταση· η χρήση τους είναι συχνή κυρίως στον προφορικό λόγο και έχουν ιδιωτισμική σημασία (Μπόλλα-Μαυρίδου 1996), για παράδειγμα:

(5) *κόκκινος σαν ντομάτα/ λευκός σαν χιόνι*

3.6 Διπλασιασμός του επιθέτου ή επιτονισμός

(6) *Είναι κίτρινο-κίτρινο...*

(7) *Είναι κόκκινο!*

3.7 Εκφράσεις «από τα πιο/ από τα πλέον»

(8) *Είναι από τις πιο/ πλέον γαλάζιες θάλασσες που έχω δει*

4. Σημασιολογία

Από σημασιολογική σκοπιά, πολλοί ερευνητές (μεταξύ άλλων: Kleiber 2007, Whittaker 1994, 2002, Noailly 2005, Molinier 2006) έχουν διαπιστώσει τη δυσκολία εμφάνισης ονοματικών φράσεων στις οποίες το ΕΔΧ να τροποποιείται από επίρρημα διαβάθμισης ή επίτασης:

(9) *?Η Μαρία αγόρασε ένα πολύ γαλάζιο φόρεμα*

Η διαβάθμιση στη βιβλιογραφία είθισται να συνδέεται με την κλιμάκωση. Ωστόσο, η Demonte (1999 :174) υποστηρίζει ότι γλωσσικά δεν μπορούμε να αναγνωρίσουμε μια συγκεκριμένη σειρά μεταξύ των διαφορετικών τιμών της ιδιότητας του χρώματος. Επισημαίνει ότι οι ταξινομήσεις που προτείνονται στη βιβλιογραφία δεν στηρίζονται σε γλωσσικές μαρτυρίες αλλά στη σειρά των χρωμάτων ως φυσικών οντοτήτων μέσα στο φάσμα του φωτός. Δεν υπάρχει, λοιπόν, γλωσσικό κριτήριο για να αποφασίσουμε αν το κόκκινο προηγείται του πράσινου ή αντίστροφα. Ο Kleiber (2007: 10-12) για το ίδιο φαινόμενο υπογραμμίζει ότι, ενώ η κατηγορία των χρωματικών επιθέτων παρουσιάζει οντολογική διαβάθμιση (βλ. χρωματικό φάσμα), δεν δέχεται εύκολα τη γλωσσική διαβάθμιση.

Συνεπώς, δεν υπάρχει κάποιος θετικός ή αρνητικός πόλος μεταξύ των τιμών της ιδιότητας του χρώματος. Η άρνηση ενός ΕΔΧ, όπως το μπλε, δεν υπονοεί τη δήλωση κάποιας άλλης τιμής, π.χ. το κόκκινο. Εφόσον δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη σειρά, κανένα ΕΔΧ δεν συνεπάγεται λογικά το άλλο (με εξαίρεση το άσπρο και το μαύρο).

Η ύπαρξη πληθώρας σύνθετων ΕΔΧ, όπως *έντονο κόκκινο, πράσινο παπαγαλί*, αποτελεί ίσως τη γλωσσική απόδειξη της διαβάθμισης στο εσωτερικό μιας χρωματικής κατηγορίας, καθώς γίνεται διάκριση ανάμεσα στο περισσότερο ή λιγότερο κόκκινο/πράσινο (Noailly 2005: 264). Το ίδιο υποστηρίζει και η Van de Velde (1995: 157) για τα παράγωγα ΕΔΧ όπως *κοκκινωπός, πρασινωπός*, υπογραμμίζοντας ότι καταδεικνύουν έναν ασθενή βαθμό έντασης ενός συγκεκριμένου χρώματος.

Επίσης, ο Milner (1978: 304) υποστηρίζει ότι τα ΕΔΧ δύσκολα εμφανίζονται σε επιφωνηματικές προτάσεις και ότι ο σχηματισμός των προτάσεων αυτών εξαρτάται από τον τύπο του αντικειμένου αναφοράς:

- (10) *Τι πράσινα μάτια!*
(11) *Τι πράσινα που είναι τα μάτια σου!*
(12) **Τι πράσινη φούστα!*
(13) **Τι πράσινη που είναι η φούστα σου!*

Ακόμη, παρόλο που μπορούμε να έχουμε το επίρρημα *πολύ* και τον συγκριτικό βαθμό με τα ουσιαστικά *ουρανός, μάτια, γρασίδι* κτλ. αυτό δεν είναι δυνατό με τα περισσότερα ουσιαστικά:

- (14) *Ο ουρανός σήμερα είναι πολύ γαλανός*
(15) *Το γρασίδι είναι πιο πράσινο στην εξοχή παρά στην πόλη*
(16) *??Το αυτοκίνητο της Μαρίας σήμερα είναι πολύ γαλάζιο / πιο γαλάζιο από το δικό σου / αρκετά γαλάζιο*

Επιπλέον, τα σύνθετα ΕΔΧ δεν δέχονται κανενός τύπου διαβάθμιση (Whittaker 1993: 646, Van de Velde 1995: 153-154):

- (17) *??Τι ανοιχτός γαλανός ουρανός!*
(18) *??Τι πράσινο σμαραγδί γρασίδι!*

Ωστόσο, η ικανότητα των χρωματικών επιθέτων να δέχονται μορφολογικούς και συντακτικούς τροποποιητές διαβάθμισης, όπως δείξαμε στην ενότητα 3, αντιτίθεται σθεναρά στη δήλωση ότι αυτά τα επίθετα δεν είναι σημασιολογικά διαβαθμιζόμενα (βλ. Cruse 1986, Demonte 1999). Εξάλλου, μια ιδιότητα είναι διαβαθμιζόμενη στο βαθμό που μπορούν να γίνουν αντιληπτά διάφορα επίπεδά της είτε σε σχέση με άλλες οντότητες είτε σε σχέση με την ίδια σε διαφορετικές στιγμές.

Έτσι, παρατηρούμε ότι, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, υπάρχει η δυνατότητα διαβάθμισης με κάποια ουσιαστικά, όπως για παράδειγμα το ουσιαστικό *ουρανός*:

- (19) *Κάντε υπομονή κι ο ουρανός θα γίνει πιο γαλανός...* (Αλέκος Σακελάρης, «Υπομονή»)

Επίσης, υπάρχει η δυνατότητα διαβάθμισης με αντικείμενα αναφοράς όπου το χρώμα αποτελεί φυσική ιδιότητα ενός όντος ή αντικειμένου, με αποτέλεσμα να μην έχουν σταθερό χρώμα, όπως τα μέρη του σώματος (μαλλιά, μάτια, δόντια, δέρμα κτλ.). Σε αυτές τις περιπτώσεις, το χρώμα δίνει πληροφορίες για την κατάσταση ή την ποιότητα των προ-

διοριζομένων και είναι δύσκολο να διαπιστώσουμε ποιο σύμπτωμα ή ποια συγκεκριμένη ιδιότητα του αντικειμένου αναφοράς εκφράζεται από το διαβαθμιζόμενο επίθετο:

(20) Έχει πολύ ξανθά μαλλιά

(21) Έχει πολύ λευκά δόντια

(22) Ο Γιάννης είναι πολύ (κόκκινος + άσπρος).

Στην προσπάθεια να ερμηνεύσουμε όλες τις παραπάνω ιδιαιτερότητες των ΟΔΧ, διαπιστώνουμε ότι η χρήση του *γαλανός* με ένα ουσιαστικό όπως ο *ουρανός* δεν είναι ταξινομική, όπως θα ήταν η χρήση του *γαλάζιος* με ένα ουσιαστικό όπως ο *καρχαρίας*. Το πέρασμα από ένα ταξινομικό σε ένα μη ταξινομικό επίθετο φαίνεται να εξαρτάται τόσο από το αντικείμενο αναφοράς όσο και από το ίδιο το χρώμα. Η αλλαγή χρήσης στηρίζεται, λοιπόν, σε διαφορά στη σημασία. Θα πρέπει το μη ταξινομικό επίθετο να εκφράζει κάτι περισσότερο από το ταξινομικό χρώμα. Θα πρέπει να έχει αξιολογητική λειτουργία, σε αντίθεση με το ταξινομικό που είναι περιγραφικά ουδέτερο. Στην περίπτωση του *πολύ γαλανός ουρανός* υπονοείται μια θετική εκτίμηση και όχι μια ουδέτερη αντικειμενική περιγραφή (Milner 1978: 303-304). Το χρώμα του δεν καταδεικνύει κάποια περιοχή του χρωματικού φάσματος αλλά το *πώς πρέπει να είναι* ο ουρανός, αναφέρεται δηλαδή στον στερεοτυπικά γαλανό ουρανό. Με άλλα λόγια, όπου είναι αποδεκτή αυτή η διαβάθμιση, υπάρχει πάντα σύνδεση του χρώματος με ένα άλλο φαινόμενο: ο γαλανός ουρανός είναι σημάδι καλού καιρού, τα κόκκινα μάγουλα ένδειξη ντροπής, το πράσινο γρασίδι σημάδι γονιμότητας του εδάφους ή υγρού κλίματος, τα λευκά ρούχα ένδειξη καθαρότητας κτλ. Δεν είναι δυνατόν να ισχύσει αυτό για αντικείμενα αναφοράς που δεν έχουν κάποιο αναγνωρίσιμο χαρακτηριστικό χρώμα. Όπως υπογραμμίζει η Wittaker (1994: 647) το χρώμα αποτελεί απλώς μια σύμβαση, όπως το κόκκινο και το μπλε σήμα μιας βρύσης.

Επίσης, όπως επαληθεύεται από το παρακάτω παράδειγμα, μόνο τα βασικά χρώματα ή τα υπερώνυμα έχουν τέτοια χρήση· δεν ισχύει το ίδιο με τις αποχρώσεις:

(23) Το γρασίδι είναι πολύ πράσινο. Πρέπει να έβρεξε πολύ τις τελευταίες μέρες

(24) ??Το γρασίδι είναι πολύ σμαραγδί. Πρέπει να έβρεξε πολύ τις τελευταίες μέρες

Ο Kleiber (2007: 28-29) αντιτάσσεται στην κλασική αντίληψη περί διαβάθμισης του χρωματικού φάσματος υποστηρίζοντας ότι τα ΟΔΧ δεν δέχονται κανενός τύπου δι-

αβάθμιση, ούτε γλωσσική αλλά ούτε και οντολογική. Το βασικό του επιχείρημα είναι ότι το χρωματικό φάσμα δεν αποτελεί μια διαβαθμισμένη οντότητα αλλά αποτελείται από διακριτές χρωματικές κατηγορίες (βασικά χρώματα, υπερώνυμα). Κάθε κατηγορία περιλαμβάνει αποχρώσεις που δεν είναι ιεραρχικά οργανωμένες εντός της κατηγορίας αλλά βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο αποτελώντας συνυπώνυμα του βασικού χρώματος. Το *ανοιχτό μπλε* δεν αποτελεί διαβάθμιση του *μπλε*, δεν σημαίνει 'υψηλού βαθμού μπλε' ούτε είναι περισσότερο ή λιγότερο μπλε από το *σκούρο μπλε*. Αποτελεί απλώς υπώνυμο του *μπλε*, όπως ακριβώς και τα υπόλοιπα *μπλε* (*σκούρο μπλε*, *απαλό μπλε*, *φωτεινό μπλε* κτλ.).

Το ίδιο ισχύει και για τα παράγωγα ΕΔΧ, όπως *κιτρινωπός*, *γαλαζωπός*, *κοκκινωπός*. Τα προσεγγιστικά αυτά επίθετα δεν δηλώνουν διαβαθμίσεις του κίτρινου, του γαλάζιου και του κόκκινου αντίστοιχα αλλά, όπως το *λέει* και η *λέξη*, είναι αποχρώσεις που προσεγγίζουν αυτά τα χρώματα. Μια *κοκκινωπή μπλούζα* είναι μια *μπλούζα* που κλίνει προς το κόκκινο, άρα δεν είναι κόκκινη, όπως αποτυπώνεται στο παράδειγμα (25) (πρβλ. Molinier 2005: 145):

(25) *Αυτή η μπλούζα δεν είναι κόκκινη· είναι κοκκινωπή*

Εξάλλου, τα χρώματα αποτελούν πολυδιάστατες έννοιες (Kleiber 2007: 34): το καθένα συνδέεται με περισσότερα από ένα φάσμα. Με άλλα λόγια, εμφανίζουν περισσότερες ιδιότητες, όπως η τονικότητα, η φωτεινότητα, ο κορεσμός κτλ. Μπορούμε να συμπεράνουμε, λοιπόν, ότι η χρήση της διαβάθμισης δεν αφορά την τονικότητα (περισσότερο ή λιγότερο *κόκκινο*) αλλά κάποια άλλη ιδιότητα των χρωμάτων, όπως ο κορεσμός, οι διαστάσεις της επιφάνειας ή του όγκου που έχει το προσδιοριζόμενο από το ΕΔΧ ουσιαστικό, ο βαθμός συμβιβασμού με τη νόρμα που συνδέεται με το *κόκκινο*, κτλ. (βλ και Sapir 1968: 209, Kleiber 2007: 35). Είναι οι διαφορετικές διαστάσεις των χρωμάτων που διαβαθμίζονται και όχι άμεσα τα χρώματα που τις διαθέτουν. Απόδειξη αποτελεί το γεγονός ότι αντίθετα με τα ΕΔΧ, τα ΕΔΧ_{τροπ} δέχονται χωρίς δυσκολία τους δείκτες διαβάθμισης, όπως φαίνεται στα παραδείγματα (26) και (27):

(26) *?ένα πολύ κόκκινο/ κίτρινο/ μπλε/ μαύρο χρώμα*

(27) *ένα πολύ έντονο/ ανοιχτό/ σκούρο/ λαμπερό χρώμα*

Έτσι λοιπόν, όλες οι περιπτώσεις του *γαλανού ουρανού* ανήκουν στην υποκατηγορία του *γαλανού* που καθορίζεται από τον *ουρανό*. Είναι, επομένως, το ουσιαστικό που

επιτρέπει ή απαγορεύει τη χρήση της διαβάθμισης. Ένας πολύ γαλανός ουρανός είναι ένας ουρανός πιο γαλανός από τον συνηθισμένο. Το ίδιο δεν θα μπορούσε να ισχύσει για ένα αυτοκίνητο. Ένα ?πολύ γαλάζιο αυτοκίνητο δεν είναι ένα αυτοκίνητο πιο γαλάζιο από το συνηθισμένο, αφού δεν υπάρχει συνηθισμένο γαλάζιο αυτοκίνητο (εκτός αν πρόκειται για ειδική κατηγορία οχήματος, π.χ. ταξί).

5. Συμπεράσματα

Με βάση τα παραπάνω, υποστηρίζουμε ότι, γλωσσικά, τα ΕΔΧ στη ΝΕ είναι μη διαβαθμίσιμα όσον αφορά την τονικότητά τους. Κάθε ΕΔΧ δεν εκφράζει μια διαφορετική τιμή αλλά μια διαφορετική κατηγορία, όπως υποστηρίζεται και στη διεθνή βιβλιογραφία (μεταξύ άλλων: Demonte 1999, Kleiber 2007). Όπως παρατηρεί και ο Fábregas (2002) στην εργασία του για τα χρώματα της ισπανικής, το κόκκινο αντιτίθεται στο μπλε όχι επειδή εκφράζει μια διαφορετική τιμή αλλά επειδή υποδεικνύει ένα διαφορετικό πεδίο χρωμάτων.

Ωστόσο, η εξωγλωσσική πραγματικότητα είναι διαφορετική. Εκεί κάθε χρώμα είναι μια αριθμητική τιμή με διαφορετικό μήκος κύματος και πράγματι υπάρχει μια τάξη αλληλουχίας μεταξύ αυτών των στοιχείων. Η ελληνική γλώσσα, όμως, φαίνεται να μην αντανακλά με κανέναν τρόπο αυτό το φυσικό φαινόμενο.

Είναι, λοιπόν, σαφές ότι η διαβάθμιση μπορεί να οριστεί ανεξάρτητα από την έννοια της κλιμάκωσης. Μια ιδιότητα μπορεί να είναι διαβαθμίσιμη, όταν μπορούμε να αντιληφθούμε διαφορετικές τιμές της, οι οποίες δεν έχουν λόγο να ταξινομηθούν με κάποια συγκεκριμένη σειρά. Αν θεωρήσουμε κάθε ΕΔΧ ως ένα ξεχωριστό πεδίο και όχι ως μια τιμή, θα δούμε ότι καθένα από αυτά ξεχωριστά μπορεί να γίνει αντιληπτό με διαφορετικές τιμές. Ας φανταστούμε την περίπτωση που έχουμε δυο μπλουζάκια του ίδιου χρώματος, π.χ. κόκκινο. Ένα από αυτά ξεβάφει στο πλύσιμο. Σε αυτό το πλαίσιο, ο ομιλητής μπορεί να παρατηρήσει ότι το ένα μπλουζάκι είναι περισσότερο και το άλλο λιγότερο κόκκινο, συγκρίνοντας έτσι δύο αξίες που δεν είναι κατάλληλα ταξινομημένες σε σχέση με την τιμή τους.

6. Επίλογος

Στην εργασία αυτή, μελετώντας δεδομένα της ΝΕ, διερευνήσαμε το γλωσσικό και εννοιακό πεδίο των χρωμάτων, επιχειρώντας να «φωτίσουμε» ένα ζήτημα που απασχολεί ιδιαίτερα τους ερευνητές του πεδίου αυτού διεθνώς και που μέχρι σήμερα δεν είχε διερευνηθεί επαρκώς για την ΝΕ, το κατά πόσο τα χρώματα επιδέχονται διαβάθμιση.

Με βάση τις παρατηρήσεις που προηγήθηκαν, λοιπόν, υποστηρίζουμε ότι στα νέα ελληνικά, ενώ από οντολογικής σκοπιάς τα επίθετα που δηλώνουν χρώμα φαίνεται να αποτελούν οντότητες που υποδηλώνουν ένα φάσμα που επιτρέπει τη διαβάθμιση, από την πλευρά των συνδυασμών με εκφράσεις που δηλώνουν διαβάθμιση ή επίταση συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο, καθώς μόνο σε πολύ συγκεκριμένες περιπτώσεις τα επίθετα αυτά δέχονται εκφράσεις που δηλώνουν τον βαθμό.

Ως προς τη δομή της εργασίας, στο πρώτο μέρος, έπειτα από μια θεωρητική εισαγωγή, περιγράφηκε η μορφή της διαβάθμισης των ΕΔΧ της ΝΕ, ενώ στο δεύτερο μέρος παρουσιάστηκε η συζήτηση που υπάρχει σχετικά με τη διαβάθμιση των ΕΔΧ σε σημασιολογικό επίπεδο και διατυπώθηκαν τα σχετικά συμπεράσματα.

Βιβλιογραφία

- Cruse, Alan D. 1986. *Lexical Semantics*. Cambridge: England, University Press.
- Delveroudi, Rea, and Sophia Vassilaki. 1999. “Préfixes d’Intensité en Grec Moderne: *para-*, *kata-*, *poly-*, *et olo-*”. *Les Opérations de Détermination-Quantification/Qualification*. Ophrys: 149–167.
- Demonte, Violeta. 1999. “El Adjetivo. Clases y Usos. La Posición del Adjetivo en el Sintagma Nominal”. Στο *I. Bosque & V. Demonte* (επιμ.), *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*, Chapter 3, Vol I. Madrid: Espasa Calpe / RAE, 129–215.
- Fábregas, Antonio. 2002. “Gramática de los Nombres de Color en Español Actual”. Trabajo de Investigación Avanzado, Instituto Universitario Ortega y Gasset/ Universidad Complutense de Madrid/ Universidad Autónoma de Madrid.
- Gross, Gaston. 1986. “Sur un Emploi Particulier de Certains Adjectifs de Couleur.” *Studia Romanica Posnaniensia* 12:3–10.

- Kleiber, Georges. 2007. "Adjectifs de Couleur et Gradation: une Énigme... «très» Colorée." *Travaux de Linguistique*, 2, 55:9–44.
- Milner, Jean-Claude. 1978. *De la Syntaxe à l'Interprétation*. Paris: Seuil.
- Molinier, Christian. 2006. "Les Termes de Couleur en Français. Essai de Classification Sémantico-Syntaxique". *Cahiers de Grammaire N° 30*, Toulouse: ERSS-Université de Toulouse- Le Mirail.
- Molinier, Christian. 2001. "Les Adjectifs de Couleur en Français. Eléments pour une Classification". *Revue Romane*. Copenhagen: MUNKSGAARD, International Publishers Ltd.
- Mollard-Desfour, Annie. 2000. *Dictionnaire des Mots et Expressions de Couleur. Le Rouge*. Paris: CNRS Editions.
- Noailly, Michèle. 2005. "L'Intensité de la Couleur. Remarques sur l'Emploi de très devant *bleu, rouge, vert, jaune*." Στο Choi-Jonin Injoo, Bras Myriam, Dagnac Anne & Magali Rouquier (επιμ.), *Questions de Classification en Linguistique: Méthodes et Descriptions*, 263–273. Berne: Peter Lang.
- Saunders, Barbara, and Jaap van Brakel. 1997. "Are there Nontrivial Constraints on Colour Categorization?" *Behavioral and Brain Sciences* 20(2):167–228.
- Sapir, Edward. 1968. "La Gradation: Recherches Sémantiques." Στο Sapir Edward, *Linguistique*. Paris: Editions de Minuit (μτφρ. του άρθρου του 1944: Grading: a Study in Semantics, *Philosophy in Science*, II).
- Van de Velde, Danièle. 1995. *Le Spectre Nominal. Des Noms de Matière aux Noms d'Abstraction*. Louvain-Paris: Editions Peeters.
- Whittaker, Sunniva. 2002. *La Notion de Gradation. Application aux Adjectifs*. Berne: Peter Lang.
- Whittaker, Sunniva. 1994. "L'Emploi Scalaire des Adjectifs de Couleur." Στο Boysen Gerhard (επιμ.), *Actes du XIIIe Congrès des Romanistes Scandinaves*, 645–653. Aalborg: Aalborg University Press.
- Αλεξανδρή, Κατερίνα. 2014. "Η Γραμματική των Ονομάτων που Δηλώνουν Χρώμα στη Νέα Ελληνική. Θεωρία και Εφαρμογή στη Λεξικογραφία και τη Διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως Δεύτερης/Ξένης Γλώσσας". Διδακτορική Διατριβή, Α.Π.Θ.
- Αλεξανδρή, Κατερίνα. 2010. "Οι Ορισμοί των Ονομάτων που Δηλώνουν Χρώμα στη Σύγχρονη Ελληνική Λεξικογραφία". *Πρακτικά 5ης Συνάντησης Μεταπτυχιακών Φοιτητών*. Τμήμα Φιλολογίας, Τομέας Γλωσσολογίας, ΕΚΠΑ.
- Αλεξανδρή, Κατερίνα. 2009. "Η Μορφολογία των Χρωματικών Όρων στη Νέα Ελληνική". *Πρακτικά 7ου Συνεδρίου για την «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»*, ΕΛΕΤΟ, Αθήνα.

- Γαβρηλίδου, Ζωή. 2013. *Όψεις Επίτασης στη Νέα Ελληνική*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.
- Μπόλλα - Μαυρίδου, Βασιλεία. 1996. “Αντιπαραθετική Εξέταση των Στερεότυπων Παρομοιώσεων της Ελληνικής και Αγγλικής Γλώσσας”. Διδακτορική Διατριβή, ΑΠΘ.
- Χειλά-Μαρκοπούλου, Δέσποινα. 1986. “Τα Συγκριτικά της Νέας Ελληνικής. Συντακτική Ανάλυση του Συγκριτικού Βαθμού Επιθέτων και Επιρρημάτων”. Διδακτορική Διατριβή, ΕΚΠΑ.

